



Предраг ТЕРЗИЋ

Институт за политичке студије,
Београд

КОНТАКТ: predragterzic@yahoo.com

УДК: 347.18

342.717

Врста рада:

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД

Примљен: 15. 2. 2021. ✓

Прихваћен: 1. 4. 2021. ✓

ПРИНЦИП ЕКСКЛУЗИВНОГ ГРАЂАНСТВА И СТАТУС СТРАНЦА

Апстракт: Процесу стварања модерне државе и формирању политичких институција одговара процес претварања дојучерашњих поданика у заједницу конституисану на принципу грађанства. Грађанин постаје темељ политичке заједнице и субјект, који у међусобном деловању с другим грађанима, твори јавну сферу. То, међутим, не значи да сви чланови заједнице имају иста права и обавезе садржане у статусу грађанина. Искључујући одређене категорије становника из принципа грађанства отвара се низ питања која делегитимизују постојећи поредак сударајући се с идејама правде, слободе и једнакости. Циљ овог кратког истраживања јесте појашњење принципа грађанства, његових главних појавних облика и субјеката искључења, као и узрока који се налазе у корену концепта ексклузивног грађанства. Излагање идеје мултикултурализма нема намеру да потпуно аналитички разложи овај концепт, већ само да у главним цртама представи један од начина превазилажења питања ексклузивног грађанства. У циљу утврђивања друштвеног значаја теме, део текста је посвећен идејама које чине основу ексклузивног схватања грађанства, разлозима њене примене и далекосежности последица социјалних напетости и немира, који се не могу пренебрегнути.

Кључне речи: ПРИНЦИП ГРАЂАНСТВА, СТАТУС ГРАЂАНИНА, ЕКСКЛУЗИВНО ГРАЂАНСТВО, ИНКЛУЗИВНО ГРАЂАНСТВО, ДРЖАВЉАНСТВО, СТАТУС СТРАНЦА.



Грађанство је статус којим се потврђује припадност некој друштвеној заједници. Оно подразумева скуп права и обавеза у односу на јавне институције, али и у односима с другим члановима друштвене заједнице, који уживају грађански статус. Рудиментарни облици грађанског статуса могу се наћи још у старој Грчкој. Ако модерни статус грађанина одредимо као могућност свих чланова заједнице с грађанским статусом да, поред минималног прописаног ангажовања у заједници, сами одлуче о додатном нивоу друштвеног активизма, у античкој Грчкој грађанин је имао велики број дужности. О томе говори и Фистел де Куланж:

„Али дужност једног грађанина није се састојала само у гласању. Кад на њега дође ред, он је морао бити магистрат у својој деми или својој триби. Сваке друге године он је морао бити хелиаст, тј. судија, и целу годину дана је проводио по судовима, слушајући парничаре и примењујући законе (...) Напослетку, он је могао бити и магистрат, архонт, стратег, астином, ако му је била наклоњена коцка или гласање при избору. Као што се види, бити грађанин једне овакве демократске државе била је врло тешка ствар, ту је човек имао да утроши све своје време на јавне послове, а остајало му је врло мало времена за његове личне интересе и домаће послове. Отуда Аристотел и вели сасвим право да онај који је морао живети од рада није ни могао бити грађанин.” (де Куланж, 1998: 389)

Ипак, иако се у великом броју радова говори о старој Грчкој као колевци непосредне демократије, неретко се пренебрегава чињеница да је и у грчким полисима статус грађанства био ексклузиван. Наиме, читаве групе житеља грчких градова-држава биле су искључене из статуса грађанина, чиме им је било онемогућено и учешће у политичком животу, односно право да бирају и буду бирани. Поред малолетника, у политичком животу полиса нису могли да учествују ни жене, робови и странци.

Међутим, постојање статуса грађанина у периоду антике не означава и постојање непрекинутог историјског континуитета развоја грађанства, од античких времена до данашњих дана. Тако Етјен Балибар примећује да се током историје израз грађанство неретко користио више да представи друштвени слој, сталеж, односно класу (буржоазија), него својство, статус или правила. Балибар се, стога, залаже да се уведе нов израз којим би се означило грађанство као статус и налази га у појму грађанскости (на француском *citoyennete*). Разликовањем статуса од сталежа не прејудицира се, међутим, никаква свеобухватност новог грађанства. Модерне државе се у својој бити ослањају на идеју искључења,

„а ако то већ није искључивање, реч је о неједнаком („преференцијалном“) приступу извесним добрима и правима, у складу са статусом држављанина или странца, који припада или не припада дотичној заједници”. (Балибар, 2003: 56)

Разликовање кроз осу прихватање/неприхватање

Припадност, односно неприпадање рађа нову осу поделе. На тај начин врши се раздвајање на оне који су унутар и све друге, који се налазе изван одређене групе. Ипак, то не значи да су сви изван групе особе које припадају јединственом систему вредности, имају исте културолошке, религијске или етничке особине. Због тога је правилније говорити о другима, а не о јединственом другом. И унутар и изван групе постоје разликовања према читавом низу критеријума, од постојања и непостојања неких особина, до степена или мере прихватања или неприхватања одређених ставова, придржавања религијских обичаја, везаности за државу порекла, степена осећања националне припадности.

Међутим, плурализам унутар друштвених група се настоји прикрити везаношћу за неке неупитне елементе традиције, за верске догме или преломне тачке у националној историји, односно најзначајније догађаје у историји одређене етничке групе. Узимајући те критеријуме за тачку разликовања на оси прихватање/неприхватање, у групу се укључују чланови који се могу разликовати по мноштву других критеријума, а с друге стране, из групе се искључују сви други, који с одређеним бројем чланова групе могу имати много заједничких ставова, уверења и осећања. Неретко се прихваћени чланови групе толико разликују да нису ни свесни својих сличности, а други остају изван групе, иако се идентификују с групним идентитетом.

Подела није само у функцији одвајања од другачијег и различитог, често и неприхватљивог, већ подразумева и самоодређење и саморазумевање. Тек приликом разликовања од других, супростављајући своје, стварне или замишљене, личне или групне особине карактеристикама других, које исто тако могу бити реалне или фиктивне, ви одређујете и базичне карактеристике припадника сопствене групе. Укључујући, прихватајући и интегришући једне, нација у исти мах маргинализује и искључује друге. „Колективни идентитет припадника нације”, се на тај начин, „одређује другошћу странца.” (Балибар, 2003: 56)

Значи ли то да сами припадници доминантне етничке групе нису успели да представе и прихвате скуп културолошких особина које њихову групу разикују од других група, пре него што су спознали другачије навике и обичаје? Да ли тек приликом сусрета с другачијим успевате да одредите сопствене особине, које вам до тада нису биле довољно познате или које нисте ни имали потребе да одређујете, јер су само те карактеристике поседовали сви са којима сте се до тада сретали? Колико се те особине разликују од карактеристика чланова једне или више других и другачијих група? Да ли се њихова група толико разликује од других да је немогуће направити било какав, макар и процедуралан, консензус у друштву? На концу, треба наћи базично својство или својства која представљају основу искључења.



Јасно је да се не ради ни о каквом рационалном, непристрасном и научном критеријуму поделе, који неповратно раздваја становништво једне земље. Критеријуми поделе се често не заснивају на биолошким основама, јер се кроз анализе ДНК припадника одређених нација утврђује више линија порекла, при чему код једног броја припадника доминира одређено, а код других сасвим друго порекло.

За разлику од етничких, политичке нације не заснивају припадност на етничком пореклу. Њих чини читав низ различитих етничких група, које све заједно творе нову нацију. Тако је усељавањем Европљана, Азијата, довођењем робова из Африке, али и укључивањем дела преосталих староседелача настала америчка нација. Кроз својеврсни *melting pot* пролазе сви нови усељеници, који прихватајући начин америчког живота, културу, славећи догађаје који чине формативне тренутке настанка нације, постају Американци.

Ирационалност подела сеже у дубоке корене прошлости чинећи колективни идентитет заједнице, који професор Милан Подунавац означава „класичним појмом оснивачког мита”. (Подунавац, 2007: 93) Снага оснивачког мита се заснива на његовом широком прихватању као заједничке основе постојања целокупне државе, њених институција и напослетку, оног најзначајнијег – нације. Идејом о нацији као етничкој скупини и држављанству које из припадности њој проистиче, институционализује се процес искључивања. Учешће у оснивању државе, или боље рећи, далеко и готово увек замагљено сродство с оснивачима нације, постаје критеријум за прихватање од стране власти и што је важније, друштва. Границе су снажне и јасне за оне који су их створили или прихватили. Омеђене су административним прописима и друштвеним праксама. Додајмо и да се веома тешко прелазе.

Тако становници неке земље који су друге вере, расе или етничке припадности, постају искључени из друштвеног живота. Неграђани нису само имигранти и њихове породице. У ову широку категорију треба сместити све апатриде, избеглице, азиланте и имигранте, али не треба заборавити ни друге категорије људи који нису прихваћени од стране система као пуноправни чланови заједнице и немају иста права као њихове комшије, школски и другови с факултета, колеге на послу.

У многим заливским државама, али и у Кини, Јапану и одређеном броју држава с малим бројем становника, статус грађанина се веома тешко стиче. Ово правило се не односи само на људе који су у одређеном периоду живота започели живот у тим земљама, већ и на оне становнике који су ту рођени.

Постоје три базична начина стицања држављанства: место рођења (*ius soli*), порекло, односно крвна веза (*ius sanguinis*) и пребивалиште (*ius domicile*). Последњи принцип се углавном примењује на пунолетне особе, које својевољно желе да стекну држављанство. Ова три начина стицања држављанства се неретко комбинују у оквиру правних система појединачних земаља. (Марковић, 2016: 173-174)

Принцип *ius soli* подразумева да сви који су рођени на територији државе, која је у својим правним актима о начину стицања држављанства прихватила овај принцип, самим рођењем стичу држављанство и на тај начин постају пуноправни чланови заједнице. Начин стицања држављанства детета, у овом случају, нема везе с питањем да ли родитељи детета имају статус грађана у земљи у којој им је дете рођено. На тај начин чак и дете родитеља који су странци добија статус грађанина. Тиме се оса прихватања/неприхватања преноси с нивоа друштва на разину породице. Тако родитељи и дете постају чланови две групе, при чему дете има надређени статус у односу на своје родитеље. Ове супротности постају још израженије када су родитељи илегални имигранти, којима чак прети изручење у земље где су рођени, односно чије држављанство поседују. Тако родитељи могу бити враћени у земљу порекла, а да истовремено њихово дете има сва права проистекла из грађанског статуса земље у којој је рођено.

Насупрот принципу *ius soli*, према коме се статус грађанина стиче самим рођењем у одређеној држави, *ius sanguinis* подразумева да се држављанство стиче крвним сродством с држављанима те земље. На тај начин дете добија држављанство које поседују његови родитељи.

Међутим, принцип *ius domicile* се углавном комбинује с претходна два принципа, а претежно регулише начин стицања грађанског статуса пунолетних особа. У тим случајевима неопходно је испунити читав низ критеријума како би се стекао грађански статус. Док је у неким земљама неопходно провести одређени број година како би усељеник постао грађанин, у другима је потребно и показати да сте стекли одређени ниво познавања језика, културе, политичког и правног система земље. Посебан случај представљају државе чији правни системи не познају категорије двојног држављанства, тако да усељеници пре прихватања држављанства државе у којој живе морају да се одрекну грађанског статуса у земљи порекла.¹ Овакав вид условљавања демотивише велики број имиграната да се стицањем грађанског статуса integriшу. Тиме се кроз правни систем још једном појачава оса поделе прихватање/неприхватање.

¹ Од западноевропских земаља категорију двојног држављанства не препознају, или прихватају само у одређеним случајевима, правни системи Немачке, Аустрије, Холандије.



Облици етнокултурних мањина и врсте друштвених расцепа

Амерички политички теоретичар Вил Кимлика наводи да у западним друштвима постоји пет облика етнокултурних мањина: националне мањине, имигранти, изолационистичке групе, метеци и расне кастинске групе. (Кимлика, 2009: 384-404)

Имигрантске групе обухватају групе људи формиране одлуком појединаца и породица да напусте своју првобитну домовину и емигрирају у друго друштво. Разлози због којих се одлучују на селидбу могу бити економске или политичке природе.

Док на једној страни већина имиграната жели да учествује у друштвеном животу, постоје и оне имигрантске групе које се добровољно изолују и избегавају учешће у политици и ширим друштвеним догађањима. Примери које за такве изолационистичке групе, које Кимлика наводи, су Хутерити у Канади и Амиши у Сједињеним Државама.

Израз метеци Кимлика је преузео од Мајкла Волзера, који га користи као обједињујући израз за нелегалне и привремене мигранте. (Волзер, 2000: 86-98) О привременим мигрантима се није размишљало као о будућим грађанима, чак ни као о дугорочнијим резидентима, и вероватно да им се боравак не би ни дозволио да се на њих тако гледало. Међутим, без обзира на званична правила ти људи су се настанили мање-више за стално. Такав је случај с Турцима, грађанима бивше Југославије и другим „гостујућим радницима“ у Немачкој, Мексиканцима у Калифорнији и северним Африканцима у Шпанији и Италији.

У расне кастинске групе убрајају се грађани одређене земље који су систематски и интергенерацијски држани у неповољном положају, као што је то црно становништво у Америци.

И на крају, под националним мањинама Кимлика подразумева скупине становника које су образовале потпуна и функционална друштва у својој домовини у периоду пре него што су припојене већој држави. Националне мањине се могу поделити у две категорије: „под-државне нације“ и „домородачке народе“. Под-државне нације у датом тренутку немају државу у којој чине већину, али су је у прошлости имале или су тежиле да је имају. Оне су се у заједничкој држави с другим народима нашле из различитих разлога. Њих је у прошлости анексирала нека већа држава или царство, или их је једно царство уступило другом, а могуће је и да су се путем краљевског венчања спојиле с другом државом.

Друга категорија националних мањина, домородачки народи, су народи чије су традиционалне територије преплавили досељеници, а потом их силом или уговорима припојили државама којима управљају људи које они сматрају

странцима. Разлика између домородачких народа и под-државних нација није прецизна и не постоји универзално прихваћена дефиниција „домородачких народа”. Један од начина за разликовање огледа се у томе што су први били учесници, али и губитници, у процесу формирања европских држава, док су други све до недавно били изоловани од овог процеса, па су тако све до скоро задржали предмодени начин живота. Дакле, у под-државне нације се могу убројити Каталонци, Баски, Шкоти, Корзиканци, док су Маори, Сами и амерички Индијанци домородачки народи.

У својој теорији структура расцепа и страначких система, Сејмур Мартин Липсет и Стајн Рокан идентификовали су четири основна извора расцепа друштвене структуре. То су расцепи друштвено-економске природе, верске припадности, као и културно-етнички расцепи и подела између рурално-земљорадничких и урбано-индустријских интереса. (Lipset and Rokkan, 1967: 1-64) У оквиру ових друштвених расцепа могу се идентификовати поделе, које утичу на искључивање група становника из грађанског статуса. Ради се првенствено о културно-етничким и поделама становништва на основу верске припадности.

Изучавајући положај мањинских заједница у друштву, холандски политиколог Аренд Лајпхард је закључио да су плурална друштва подељена „сегментираним расцепима”, који могу бити религијске, идеолошке, језичке, културне, расне или етничке природе. (Лајпхарт, 1992: 11) Осим идеолошких, сви наведени друштвени расцепи могу представљати основу за искључење одређених категорија из грађанског статуса или настанак такозваних грађана друге класе.

Second class citizens

Гастарбајтери у државама Западне Европе, илегални имигранти у Сједињеним Државама, легални имигранти у земљама Персијског залива, странци у Кини и Јапану, људи с пребивалиштем у Кнежевини Монако су само примери становника одређених земаља, који и када имају регулисан боравишни статус или пребивалиште у одређеним земљама, не успевају да стекну грађански статус. Разноликост њиховог етничког порекла, социјалног статуса, извора и висине прихода чини ову групу хетерогеном. Док су странци у Персијском заливу неретко и веома образовани лекари, инжењери и други стручњаци из западноевропских земаља, Мексиканци који илегално улазе у Сједињене Државе углавном раде тешке и слабо плаћене послове. Становници Кнежевине Монако, који немају грађански статус, су углавном веома богати људи, међу којима има и познатих спортиста, али гастарбајтери прве генерације у Швајцарској и Немачкој су, услед недостатка новца и квалификација, најчешће радили мануелне послове или су били запослени у индустријским постројењима.



Приказујући образовну, материјалну и уопште статусну разноликост неграђана долази се до закључка да становници неке државе, који су искључени из грађанског статуса, стварају широк, али не и кохерентан слој. Ипак, и поред низа разлика међу њима, заједничка им је подређеност у односу према државним институцијама и у јавном животу, па их стога Балибар назива *second class citizens*. Њихов положај није никакво грађанство које може да произведе стутус, то није колективна способност да се конституише држава или формира јавни простор. Они нису од државе препознати као политички, а у ширем смислу ни као друштвени објект. Из овога произилази да „...независно од званичних граница, у европском простору има *de facto* појединаца који су грађани и оних који су поданици”, али не треба пренебрегнути да ови други

„...не могу практично да буду задржавани у положају апсолутног неправда, осим ако се не прибегне организованим облицима насиља”. (Балибар, 2003: 292)

Институционалне, социјалне и психолошке импликације разликовања грађана од неграђана се ни на који начин не могу занемарити. Исконски корен дистинкције налази се у предмодерном облику односа према другачијем, страном и непознатом, односно у дихотомној релацији „ми-они”. „Ми” не служи само да се супростави оном далеком, несхватљивом и потенцијално опасном, већ има и функцију самоодређења, јачања координације и солидарности унутар саме групе. Дакле, корен искључења није толико у страху од другог, колико у сопственој немоћи, несигурности и слабости. Истицањем разлика у односу на другог и другачијег ви у исто време наглашавате своју посебност, додатно увећавате значај карактеристика скупине којој припадате, као и доприносите кохезији у оквиру постојеће групе. Тиме моје „ја” или наше „ми” добија на снази, на значају и самопоштовању. И без сукоба с другима, чак самим сазнањем о постојању другачијег, „ми” постаје јаче.

Либерална држава се приказује као непристрасна у односу на етничке и културне идентитете својих грађана. Имплицира се да етнички, културни и религијски идентитети остају у приватној сфери појединца, али се неретко и заборавља да ова питања не треба да буду омеђена границама приватности, јер имају могућност да стварају шире последице по функционисање социјалног живота. Као такви, етнички, културни и религијски ентитети треба да буду препознати и уважавани од стране државе. Појединац, притом, не представља искључиво становника одређене земље, већ припадношћу различитим етничким, културним и религијским групама, биле оне већинске или мањинске, стиче и право на поштовање специфичности од стране државе и њених институција, под условом да се не супростављају темељним принципима на којима почива друштвени поредак.

У случају да држава негира значај различитости и специфичности које појединац стиче припадношћу разноликим етничким, религијским и културним групама, при чему не признаје и сам статус грађанина за групе које не припадају некој од већина, она институционално допушта доминацију већинског народа, супрематију већинске религије или доминантне културе. На другој страни, потенцира се постојање плурализма, али се заборавља да чак и када су прописана иста права за све становнике једне земље, могућност њиховог остваривања за поједине категорије становништва остаје ограничена. Дакле, само постојање различитих културних група у оквиру друштва још није доказ о постојању мултикултурализма у некој заједници. Таквом друштву више одговара назив „културни плурализам”.

Насупрот „културном плурализму” као ознаци за друштво у коме постоји више различитих етничких, друштвених или културних група, Ентони Гиденс наглашава проактивну улогу државе у мултикултуралном друштву. Гиденс мултикултуризам одређује као „политику или низ политичких мера”, које се односе

„на политичке програме који прихватају аутентичност различитих начина живота у оквиру једне друштвене заједнице и настоје да унапређују њихове корисне и позитивне међусобне односе – али у оквиру целовитог, јединственог система грађанских права и обавеза”. (Гиденс, 2009: 158)

Отелотворење идеје мултикултуризма омогућава мањинама да се понашају и живе у складу са сопственим културним или религијским обрасцима, све дотле док таквим деловањем не урушавају вредности самог друштвеног и политичког поретка.

Тако се мултикултурални поредак приказује не кроз просто постојање више културних заједница у оквиру одређеног друштва, чији припадници живе једни поред других, већ је неопходно да држава кроз законе и друге правне акте поспеши функционисање тих заједница и афирмише њихову културну посебност. Поред политике мултикултуралности коју промовишу државни органи, важно је да постоји и прихваћеност принципа мултикултуралности од стране већине становника.

Кимлика сматра да постоје три услова који доприносе успешном прихватању мултикултуризма. Први се односи на тешкоћу добијања подршке ако највећу корист извлаче илегални имигранти. У таквој ситуацији не можете очекивати да припадници већинског народа или сви они који уживају статус грађана подрже идеје мултикултурализма. Важно је и о којим културама које чине мултикултурализам је реч, јер је веома тешко добити подршку јавности ако се конкретне културе сматрају нелибералним. У супротном, односно у случају да се ради о културама које прихватају различитости, повећава се могућност толеранције. Треће, важно је и како се гледа на економски интерес имиграната. (Гиденс, 2009: 159)



Један од разлога за искључење странаца из принципа грађанства је чисто економски. Економске кризе су током историје биле плодно тло за развијање идеја које су уназадиле цивилизацију, некада је доводећи до руба постојања. У тренуцима економског незнања или страшних друштвених патњи, попут епидемија неких заразних болести, најлакше је наћи „жртвеног јарца” и своје незадовољство, горчину и страх исказати на њему. Објект овог бесумчног нападања светине могу бити верске и етничке скупине или одређени слојеви становништва.** Неретко су то имигранти и њихове породице.

Док се сви имигранти представљају као нерадни људи који живе од социјалне помоћи и ништа не доприносе друштву, користећи, притом, све његове бенефите, ретки помињу да су многи имигранти дали велики допринос развоју својих нових средина, на научном, спортском и културном плану. Минимизирањем позитивних примера доприноса мањинских и мигрантских заједница привреди, науци и култури земље и преувеличавањем негативних карактеристика, ствара се нетрпељивост. Таква нетрпељивост и мржња могу створити слична осећања и на другој страни. Тако велики број младих људи, неприхваћен од стране друштва у ком су одрасли, своје уточиште налази у оквиру радикалних покрета. Међутим, таквим деловањем се не успоставља поверење, нити се побољшава положај странаца, односно проблем се не решава, већ се само шири и продубљује.

Предрасуде према мањинским групама смањују се њиховом успешношћу у ширем друштвеном животу. Уколико неко од припадника мањинских заједница успе да оствари значајне резултате у области науке, културе или спорта, ако се искаже кроз друштвени ангажман и борбу за општи интерес, остварују се услови за смањење етничке дистанце. Кроз толеранцију и дијалошку комуникацију долази се до схватања да културна различитост није питање од пресудног значаја нити за државу, нити за лојалност грађана према заједници. Када сви чланови друштва стреме развоју и добробити целине, ако сви поред својих парцијалних заступају и опште вредности поретка, онда држава треба да, кроз принцип инклузивног грађанства, регулише односе са свим својим становницима.

Насупрот принципу ексклузивног грађанства, инклузивно грађанство омогућава иста права и слободе за све чланове одређеног друштва, а од њих у исто време захтева и да испуне прописане обавезе према заједници. Иста права и слободе у односу на државу, као и обавезе према држави, проистичу из поседовања грађанског статуса. Грађански статус у савременим државама подразумева једнакост свих грађана пред институцијама система, али и приликом остваривања међусобних односа. Притом, важно је да не постоји раскорак између нормативног одређења грађанског статуса, с њим повезаних права, слобода и обавеза и немогућности да се такав статус у пракси оствари.

** Жан Делимо у монографији „Страх на Западу” истражује историју страхова Западне цивилизације у периоду од XIV до XVIII века. У њих се убрајају и страхови од других народа и верских заједница, као што су Јевреји и муслимани. Делимо приказује начин стигматизације читавих народа и верских група, али и преобраћеника. (Делимо, 2003: 354-425)

Закључна разматрања

Истраживачка заинтересованост за проучавање принципа ексклузивног грађанства није потекла искључиво из погледа и расправа филозофа и социјалних теоретичара, већ првенствено из посматрања социјалних консеквенци које принцип ексклузивног грађанства неумитно ствара. Док принцип ексклузивног грађанства заједницу дели уместо да је јача, цепа и разбија, уместо да је сажима, идејом о природној неминовности таквих подела и „строго научним” и антрополошким тврдњама о културној, националној и расној отуђености и неспојивости делује се насупрот инклузивном схватању заједнице.

У таквим настојањима сличности се занемарују, а разлике преувеличавају, при чему творци ових идеја заборављају да ни нација, ни етничке групе нису природне категорије. Нација као идентитетски облик нема природни извор, већ је настала уједињујући многе друге предмодерне идентитете, често и насилним путем. Неки од потомака тих не тако давно преобраћених племена, данас се осећају правим Немцима или Французима и своје „праисконско грађанство” показују дискриминацијом странаца и затварањем граница за долазак нових имиграната. Новински наслови у тим земљама неретко само приказују стање које влада у друштву: „Румун силовао бабу”, „Цигани продају своју децу” и слично. Такви текстови изазивају и подстичу мишљење да су сви припадници одређене нације или етничке групе, односно макар већина, силоватељи, лопови и бездушници других категорија. Читаве групе становника тако постају монополисти на нечовечна поступања, а као последице таквог етикетирања, они не могу бити ни супружници, ни комшије, ни пријатељи припадницима већинског народа. Тиме социјална дистанца достиже најшире размере.

Насиље које је букнуло у предграђима Париза 2005. године показало је да се млади Французи пореклом из земаља Магреба и Африке, већином муслимани, осећају искљученим из француског друштва. Мето напада биле су јавне институције – школе, обданишта, полицијске станице и ватрогасна возила. Другим речима, мета бунта било је све оно што персонификује француску државу и француско друштво. Доделивши великом броју ових младих људи држављанство, држава се није потрудила да их у потпуности интегрише у француско друштво. Они су и даље остали странци.

Тиме се доказује да и у ситуацијама када припадници мањина добију држављанство и тиме у формалном смислу постану равноправни грађани, држави преостаје да предузме још читав низ мера како би успела да интегрише маргинализоване категорије становништва. Пуноправни грађански статус не подразумева само додељивање држављанства, већ и једнак приступ свим облицима друштвене социјализације, који обезбеђују напредак на друштвеној лествици - почев од обданишта, школе, спортских клубова, до универзитета. Уколико друштвена клима одише идејом мултикултуризма и толеранције, стицање универзалног статуса грађанства постаје реалност. Међутим, за пости-



зање таквог друштвеног помака, поред интелектуалног залагања, неопходна је и снажна друштвена ангажованост.

Социјалне напетости, које је проблем неравноправног приступа статусу грађанства изазвао, смештају овај концепт у много шире оквире од чисто теоријских расправа. Аргументи за и против више нису само ствар етичности, правде и слободе, већ се ослањају и на питања безбедности и опстанка државе и друштва. Она захтевају не само научну расправу, већ и социјални активизам.

Насупрот њима, браниоци принципа ексклузивног грађанства неретко траже оправдање у митологизираној историји своје државе и нације. Делећи и обележавајући људе према критеријумима етничког порекла, припадности мањинској заједници или мигрантском пореклу враћају се на предмодерна схватања социјалних колективитета и ненаучног, неретко митоманског, одређења историје и улоге своје етничке групе у њој. Друштво које своје постојање темељи на доминацији једних и обесправљености других није заједница будућности, већ тамница прошлости. Тамница за једне не може представљати слободу ни за кога. Такво стање је и недопустиво и неодрживо.



ЛИТЕРАТУРА



1. Балибар Етјен (2003): *Ми, грађани Европе?, границе, држава, народ*; Београд: Часопис Београдски круг.
2. Де Куланж Фистел (1998): *Античка држава*; Београд: Плато.
3. Делимо Жан (2003): *Страх на Западу: (од XIV до XVIII века): опседнути град*; Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
4. Гиденс Ентони (2009): *Европа у глобалном добу*; Београд: Clio.
5. Кимлика Вил (2009): *Савремена политичка филозофија*; Београд: Нова српска политичка мисао.
6. Лајпхарт Аренд (1992): *Демократија у плуралним друштвима*; Загреб: Глобус, Школска књига.
7. Lipset Seymour Martin and Rokkan Stein (1967): "Cleavage Structure, Party Systems and Voter Alignment: An Introduction". In: ed. Lipset, S. i Rokkan, S. *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*; New York: The Free Press; pp: 1-64.
8. Марковић Наташа (2016): Упоредни историјски поглед на принципе стицања држављанства; *Безбедност*, Vol. LVIII, број 2; Београд: Министарство унутрашњих послова; стр: 169-186.
9. Подунавац Милан (2007): „Базични консензус у подељенима друштвима”. У: ур. Становчић, В. *Положај националних мањина у Србији*; Београд: Српска академија наука и уметности; стр. 87-96.
10. Волзер Мајкл (2000): *Подручја правде: одбрана плурализма и једнакости*; Београд: Филип Вишњић.

THE PRINCIPLE OF EXCLUSIVE CITIZENSHIP AND A FOREIGNER'S STATUS

Abstract: The process of creating a modern state and forming political institutions corresponds to the process of transforming the subjects of the past into a community constituted on the principle of citizenship. The citizen becomes the foundation of the political community and the subject, which in interaction with other citizens, forms the public sphere. However, this does not mean that all members of the community have the same rights and obligations contained in the status of a citizen. Excluding certain categories of residents from the principle of citizenship raises a number of issues that delegitimize the existing order by colliding with the ideas of justice, freedom and equality. The aim of this short research is to clarify the principle of citizenship, its main manifestations and excluded subjects, as well as the causes that are at the root of the concept of exclusive citizenship. A brief presentation of the idea of multiculturalism does not intend to fully analytically explain this concept, but only to present in outline one of the ways of overcoming the issue of exclusive citizenship. In order to determine the social significance of the topic, a part of the text is dedicated to the ideas that form the basis of an exclusive understanding of citizenship, the reasons for its application and the far-reaching consequences of social tensions and unrest, which cannot be ignored.

Keywords: CITIZENSHIP PRINCIPLE, CITIZEN'S STATUS, EXCLUSIVE CITIZENSHIP, INCLUSIVE CITIZENSHIP, CITIZENSHIP, FOREIGNER'S STATUS.